

Виходячи з давніх традицій українського іконопису, Т.Копистинський, подібно до К.Устияновича, Ю.Панкевича, М.Сосенка, М.Бойчука, П.Холодного та ін., доповнив вироблений століттями канон написання ікон, який займав належне місце в генезі західноєвропейського мистецького процесу. Творчі надбання українських мистців другої половини XIX – початку XX ст. стали основою для подальшого розвитку сакрально-монументального мистецтва пастушних десятиліть.

1. Голубець М. Століття галицького малярства // Голубець М. Галицьке малярство. Львів, 1928. С.23-31.
2. Жевинська О., Кость Л. Теофіл Копистинський: життя і творчість. До 150-річчя від Дня народження // Народознавчі Зошити. №5. Львів, 1997. С.314-317.
3. Алешіна Л. Михаил Мункачи. М.: Искусство, 1960.
4. Островский Г. Котисе. М.: Искусство, 1963.
5. Купчинська Л. Теофіл Копистинський і західноукраїнський іконопис // Народознавчі Зошити. №5. Львів, 1998. С.535-538.
6. Ярема В. Про розвиток нашого іконознавства та про спроби відродження іконопису та церковного розпису // Дивний світ ікон. Львів, 1994. С.58-66.
7. Степовик Д. Історія української ікони X – XX ст. К., 1996.
8. Скоп Л. У пошуках національного стилю // Галицька брама. №4. Львів, 1999. С.25.
9. Бартіш Г. Монументальні розписи М.Бойчука в Галичині // Образотворче мистецтво. 1998. №2. С.28-30.

Vasyl Khomun

T.KOPYSTYNSKYI'S ACTIVITY AND UKRAINIAN SACRAL MONUMENTAL ART AT THE SECOND PART OF THE XIX – BEGINNING OF THE XX CENTURIES

The article deals with the influence of the main art styles and folk traditions on the historical development process of inner decorations of churches in Halychyna at the end of the XIX – beginning of the XX centuries.

Newly discovered context and mythical compositions give opportunity to observe the evolution of T.Kopystynskyi's activity, to realize the value of his art heritage, which belongs to famous ukrainian iconpainting.

Олена Волинська

ГРОМАДСЬКА ТА ХУДОЖНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОПАНАСА ЗАЛИВАХИ

Його полотна відкривають свій глибокий зміст тільки досвідченому глядачеві. На думку С.Сверстюка, “входження у мистецький світ Заливахи важке: це справді мистецтво XX віку – умовне, засимволізоване, багатовимірне. Воно наскрізь драматичне” [1, с.229]. Саме йому вдалося “відтворити одну з найтрагічніших сторінок в історії української нації. Це – художній вирок комуністичній епосі, нелюдській практиці і такій же

пелоподській ідеології” [2, с. 4]. Герої його творів примушують задуматися: “Хто ми, куди йдемо?”

Як стверджує Є.Сверстюк, “Опанаса Заливаха, вже геть вибіленого на дощах і вітрах відлиги, морозів і застоїв, “відкрили” аж сьогодні” [1, с. 228]. Хоча все своє життя він присвятив високому мистецтву, наголошуючи: *“Митець є міфотворець, що проявляє себе в образній триаді особистість, національність, вселюдськість”* [3].

Опанас Заливаха народився 26 листопада 1925 р. у с. Гусинка Куп'янського району Харківської області у родині коваля Івана. У пам'яті малого Опанаса назавжди залишився спогад про безпідставний арешт батька, якого вони разом з матір'ю відвідали у в'язниці. Туга за батьком була настільки сильною, що вилилась у перший мистецький твір – скульптуру Гага. О.Заливаха згадує: “Прийшовши додому – наколупав під парканом гілку та виліпив постать батька, залишивши стояти у хаті назавжди” [3]. А ще з дитинства закарбувались у пам'яті “бездыханні тіла померлих від голоду людей, що лежали по-під тинами. Вже не ворухаться...” [4, с. 6].

Рятуючись від штучного голодомору, ще малим О.Заливаха виїздить із батьками на Далекий Схід, де з часів Столипінської реформи меншали родичі. Хоч українців у Зеленому Клинку (Далекий Схід) було багато, та національної школи там не було. Українську мову Опанас вивчав самостійно, знайшовши книжки рідною мовою на шкільному горіщі.

По закінченні восьмого класу вступає до Іркутського художнього училища. О.Заливаха дуже любив малювати. Саме в училищі зародилось бажання стати професійним художником. Опанас наполегливо працює і продовжує своє навчання у середній художній школі при Ленінградській Академії мистецтв, яка на той час була евакуйована до Самарканда [5, с. 109-110].

У 1946 р. Опанас Заливаха вступає до Ленінградської Академії мистецтв, яку згодом перейменовано в Ленінградський державний інститут живопису, скульптури, архітектури ім. І.Рєпіна Академії мистецтв СРСР. Але навчання Опанаса супроводжувалося труднощами: з другого курсу був відрахований за поведінку, “недостойну радянського студента”, за відмову прийти на зустріч з кандидатом у депутати Верховної Ради СРСР [5, с. 109]. Працював вантажником, пічником, здобуваючи позитивну характеристику для подальшого навчання в інституті. Закінчує Ленінградське художньо-педагогічне училище, здобувши професію вчителя малювання у середній школі. Проте у школу О.Заливаха не пішов, працював у Художньому фонді м. Калінінграда.

У 1955 р. (після восьми років поневірянь) був поновлений студентом другого курсу Ленінградського державного інституту живопису, скульптури, архітектури ім. І.Рєпіна Академії мистецтв СРСР, який закінчив 1960 р. по майстерні В.І.Орешнікова.

Роки навчання в інституті були пошуками самого себе у мистецтві. Часто ходить в Ермітаж, вивчаючи творчість художників різних часів та народів. Ще студентом захопився творчістю голландського художника Вінсента Ван-Гога. Найбільше хвилювало його “розуміння кольорової плями, експресії лінії, нервово-трепетне навантаження мазка” [4, с. 7]. Далі О.Заливаха зрозумів, що у творах художника Гогена закладена філософія, близька до його способу мислення та відчуття. Навіть з'явилася думка про величність звучання гогенівських ідей та образів у монументальному мистецтві. Ще студентом Опанас Заливаха захоплюється абстрактним мистецтвом.

Слід зауважити, що мистецькі захоплення Опанаса йшли всупереч малярській науці, якої тоді навчали в Ленінградському державному інституті живопису, скульптури, архітектури ім. І.Рєпіна, де “єдино прийнятим та єдино вірним методом мистецького усвідомлення світу був соцреалізм” [6]. Тому професія художника розтлумачувалася тут як уміння правильно відобразити дійсність “в її діалектичному розвитку такою, якою вона повинна бути” [6]. За вершину у мистецтві ставилася творчість І.Рєпіна та художників-передвижників.

Опанаса Заливаха зовсім не приваблювали реалістичні зображення. На його думку, це – завдання для фотографа. А от Рембрантівські світлотіні на п'ятах “Блудного сина” пам'ятає ще й досі. “Порепані... Кожна тріщинка” [7, с. 16]. Студентом Опанас розуміє, що не всяке зображення на полотні є твором мистецтва. У нього зароджується думка, що у мистецькому творі повинні відображатися почуття художника, “вкладатись душа” [6].

У 1957 р. студент О.Заливаха приїздить на пленерну практику до м. Косова. Гуцульщина справила велике враження на молодого митця. Тут він по-справжньому знайомиться з мовою, етнографією, духовним життям України. На думку В.Чорновола, “все це робить крутий злом у світовідчужанні художника” [8, с.55-56]. У Косові митець побачив мистецьку народну культуру в неповторних орнаментах вишивок, тканин, ліжників. Дивували знаки-символи різьби на дереві, у кераміці, писанкарстві. А найголовніше – все це можна було побачити у кожній гуцульській хаті. Опанас Заливаха розуміє, що тут “захована глибока традиція, жило щось прапрадідне, ... і митець усвідомив, що знайшов те, у чому чув *духовну потребу*” [9, с. 13].

Відтепер його натхненником у творчості стає український образотворчий фольклор – килимарство, писанкарство, кераміка, різьба. Опанас Заливаха робить висновок про існування *генетичного коду нації, задатків цілого етносу*. Він вважає, що справжнє *призначення митця* – це *відтворення безконечного коду нації* (навіть якщо він “приспаний”) [3]. Опанас переконаний, що “*справжній митець* – той, що *належить нації, її культурі*” [10, с.69]. Розуміє, що митець може збагнути себе і *віднайти опору*

у творчості тільки в національному мистецтві. Цікавим є факт із життя молодого художника, коли він, перебуваючи на Гуцульщині, працює над собою, вивчаючи “живу” українську мову. О.Заливаха впевнений, що правильне й досконале володіння мовою – запорука культури та інтелігентності кожної людини, нації у цілому. Митець згадує: “Записував нові для себе слова у блокнот та й вивчав” [6].

Мовне питання для О.Заливахи є дуже болісним і нині. Ще 1967 р. у своїй Заяві з концтабору митець називає людей, які “втратили” свою мову, “живими трупами” [11, с.1372]. А вже “бути українцем, свідомим своєї національної гідності... – обов’язок чесної людини. Зрікатися свого, національного – принизливо і аморально...” [11, с.1373].

Перебування студента Заливахи на пленерній практиці у Косові знайшло своє відображення у багатьох ранніх роботах, серед яких – “Вулиця в Косові” (1957), “Косівський базар” (1957), “Гук” (1957).

Повернувшись після практики до Ленінграда, читає українські книжки, далі вивчає мову, пише полотна, а саме: “Бокораші” (1957), “Софія Новгородська” (1958-1959), “Фреска з Новгородської Софії” (1958-1959), “На ленінградському цвинтарі”, “Набережна Неви”.

Влітку 1959 р. О.Заливаха знову приїжджає в Україну. Подорожує узбережжям Азовського моря, майже місяць перебуває у с. Буримка на Чернігівщині. Тут поглиблює свої знання з етнографії, записує українські пісні.

По закінченні Ленінградського державного інституту живопису, скульптури, архітектури ім. І.Рєпіна (1960) митець одержує направлення в Тюмень (Західний Сибір), де працює в Художньому фонді, обіймаючи посаду голови Художньої ради. Працює творчо. Свої роботи виставляє на численних виставках. За незвичний, “неприйнятий стиль” виконання робіт митця звинувачують “у перекручуванні радянської дійсності” [5, с.110].

Проте Опанаса Заливаха “тягло” в Україну. На запрошення прикарпатських художників М.Фіголя та П.Сопільника у грудні 1961 р. переїжджає до м. Івано-Франківська. З 1962 р. митець працює в майстерні Художнього фонду. У квітні цього ж року в м. Івано-Франківську була влаштована персональна виставка його творів, яку швидко закрили через “занепадницькі настрої” [8, с.58]. Але руки у митця не опускаються. Він багато працює, цікавиться монументальним мистецтвом.

Взагалі, перше зацікавлення монументальним мистецтвом виникло у митця ще під час навчання в Ленінградському державному інституті живопису, скульптури, архітектури ім. І.Рєпіна, коли О.Заливаха відвідував клас монументального мистецтва, роздумуючи над можливостями мозаїчних зображень. Перші спроби у цій галузі здійснив у м. Івано-Франківську: магазин “Верховина”, напівмонументальне мистецтво у кінотеатрі “Космос” (роботи

ці загинули, коли завалилася стеля кінотеатру). Першими серйозними роботами були мозаїки “Борітеся – поборите” та “Пророк” [9, с.22-23].

У цей період митець бере активну участь у культурних, літературно-мистецьких і громадських процесах України. Знайомиться з прогресивною інтелігенцією Львова та Києва. Найбільше його приваблював Київ. На думку Б.Гориня, “поїздки у Київ і Львів, розширення знайомств, дружба з активістами Київського Клубу Творчої молоді, участь у 1963 р. у спільному “рейді” киян і львів’ян по Карпатах... – усе це сприяло становленню Опанаса Заливахи як митця і громадянина” [10, с.13].

Клуб Творчої молоді був осередком спілкування прогресивних громадян м.Києва. Він згуртував молодь різних навчальних закладів, давав “відчуття спільності устремлінь, солідарності у чомусь головному, важливому..., але тільки не в тому, що є офіційним, продиктованим” [9, с.20]. Митець згадує: “Там, у нашому Золотоверхому Києві... заприязнився, а пізніше здружився з тими, хто, як і я, виборсувався із завалів сипучого піску соцреалізму, шукали незамулених джерел нашого національного буття – “Хто ми, звідки і куди?” [12, с.164]. Саме Горська, Світличний, Сверстюк, Дзюба, Драч, Заливаха, Кушнір, Ганюк та багато інших “утворили те магнетичне силове поле, до котрого горнулися з усієї України ті,... котрі пізніше в Українській культурі названі були “шістдесятниками” [12, с.164].

“Шістдесятники” активно займалися художньо-просвітницькою та громадською діяльністю. Вони активно боролися за національну культуру, мистецтво, науку в Україні. Проводили вечори, де “надолжували” знання з історії України, історії українського мистецтва, з української мови, переживали за стан бібліотек. Згадує О.Заливаха: “Планували – мріяли про пам’ятник Кию перед київським вокзалом, оглядали місце, приміряли висоту, уявляли композицію. Планували пам’ятник України-Руси на теперішньому майдані Незалежності із семи складових частин (Сім Днів Творення)” [12, с.165]. У будь-якій роботі домагалися найвищої якості виконання. Так, Опанас Заливаха ще й нині пам’ятає слова прогресивної художниці Алли Горської: “Ми не халтурники, а художники. Маємо робити добре, як тільки можемо” [12, с.165].

У Києві в О.Заливахи формується чіткий погляд на завдання новітнього українського мистецтва. “Його творче кредо стало співголосним із заповідями великого Кобзаря” [2, с.4]. Митець був переконаний, що *відродження України можливе, якщо “народ сповідуватиме слово Шевченка як велике Слово Пророка”* [2, с.4]. Тому образ Кобзаря, його національний дух супроводжують Опанаса Заливаха протягом усього життя.

Своїм учителем митець вважає Михайла Бойчука. На його думку, “підвалини новітнього українського мистецтва, зокрема монументального, заклав Бойчук. Його принцип вирішення тем – через людські постаті,

через образ людини. Головна домінанта – людина” [14, с.45]. Він впевнений, що школа М.Бойчука – “вищий ступінь сучасного національного і соціального мистецтва” [14, с.45]. На думку О.Заливахи, у мистецтві “мусить бути багатство і різноманітність, взаємне розуміння, єдиний напрямок плюс висока європейська культура художника-теоретика” [14, с.45].

Художник надає великого значення змісту твору, наголошуючи, що “основа справжнього мистецького твору великого лету полягає в сакральності, ... навіть митець молився і постився перед початком творчого акту... Віра, взята у чужинця, не спасає, а губить... Ще і в Шевченка зазначено: коли в своїй хаті – своя правда, і сила, і воля. А для монументального мистецтва властива символіка” [14, с.46-47]. Звідси О.Заливаха робить висновок: “В основі всього лежить філософсько-естетичне осмислення в символах себе і свого місця у Всесвіті” [14, с.46-47].

У листах до А.Горської Опанас Заливаха серйозно розмірковує над походженням українського мистецтва. Вважає, що “наш народ створив прекрасні зразки декоративно-прикладного мистецтва” [8, с.76]. Розмірковуючи над витокami українського мистецтва, наголошує на його особливостях. Так, “нашим предкам було прищеплено християнство з його новими мистецькими формами”, у результаті чого українське мистецтво “подібне на дві течії, з одного боку – інерція мистецтва дохристиянської доби – символи, ієрогліфи і т.д. (вишивка, орнаментика, різьба) і мистецтво світське – культове, його розгалуження” [8, с.76]. Тому, на думку О.Заливахи, щоб зробити щось вагоме в українському мистецтві, “слід працювати в напрямі пошуків шляхів від декоративно-прикладного мистецтва – до сучасного монументального” [8, с.77]. Митець періоду початку шістдесятих років розумів значення живопису з “ідеями української архітектури”, не заперечуючи того, що “кожна галузь мистецтва має свою, тільки їй властиву сферу діяльності: вони ще й тісно пов’язані між собою” [8, с.78].

На початку 60-х років О.Заливаха з сумом зазначає, що “нової української мистецької школи немає” [8, с.78]. Щоб її створити, необхідно знати “символи, що закладені в орнаментах наших” [8, с.78]. Звичайно, як передбачав митець, “це досить цікава і складна справа, для вивчення і загального висвітлення якої треба докласти зусиль” тому, що у такій важливій справі “повернення до манівців не може бути” [8, с.78]. Як тут не згадати слова українського маляра та скульптора Олександра Архипенка, творчістю якого захоплюється О.Заливаха: “Мистецтво не є те, що ми бачимо, тільки те, що ми маємо в нас самих”.

У 1964 р. у Київському держуніверситеті митці О.Заливаха, А.Горська, Л.Семикіна та Г.Зубченко створили вітраж із зображенням Т.Г.Шевченка – гордого і гнівного бунтаря, який обіймає похилену, скривджену жінку – символ України. А над вітражем – надпис: “І возвеличу

малих отих рабів німих, я на сторожі коло них поставлю слово!" [5, с.110]. Проте життя твору було дуже коротким. Цей унікальний шедевр знищили, аргументуючи це тим, що він "заважав нормальному рухові по університетських сходах" [13, с.12].

У такій ситуації було дивно, що деякі з творів О.Заливахи репродуковалися в республіканських журналах "Мистецтво", "Вітчизна", "Зміна" та ін.

У 1965 р. сталося несподіване: Опанаса Заливаха заарештовано і засуджено на 5 років таборів суворого режиму за антирадянську пропаганду й агітацію з суворою забороною малювати. Перебував у таборі №11 в Мордовії (Явас), де працював вантажником, потім кочегаром, вирішуючи проблему (як жартували його друзі) "Естетична спорідненість пензля з кочергою" [8, с.32]. Напрошується запитання: за що талановитого митця було піддано таким випробуванням? На думку Ю.Андруховича та М.Яковини, через те, що він "творив вітражі і писав полотна; ... любив новонароджену поезію Василя Симоненка, Івана Драча, Миколи Вінграновського; ... хотілося розказати людям, що вони і є український народ..." [13, с.12]. Проте і в ув'язненні митець творить. О.Заливаха згадує: "На жаль, фарбами користуватися не дозволено... Пробую графіку" [2, с.4]. Табірна творчість митця – оригінальна графіка, ескізи до майбутніх творів кульковими ручками у невеликому альбомі. Як зазначає Б.Горинь, "ті мініатюрні твори заслуговують особливої уваги не тому, що виконані у неволі, а з огляду на їхню мистецьку вартість" [2, с.4].

Ув'язнення для митця стало ще однією школою випробування. Саме тут він знайомиться з елітою України: журналістом В.Чорноволом; критиком І.Світличним; науковцем-психологом М.Горинем; науковим працівником Львівського музею українського мистецтва Б.Горинем; викладачами Львівського університету М.Осадчим та М.Косівим; київськими інженерами О.Мартиненком, І.Русином й ін. За 5 років перебування у мордовських в'язницях О.Заливаха виробив власний погляд на процеси розвитку світової культури та розвитку українського мистецтва. Веде активну переписку зі своїми друзями, зазначивши в листі до В.Кушніра та інших художників: "Хоч я і тут, але в думках з вами, там, де робиться і посувається культура і мистецтво. Духом і тілом бадьорій!" [8, с.74]. Завдяки друзям, які пересилали йому бандеролі з книжками, художник багато читає про мистецтво, філософію; розмірковує над категорією національного мислення. У листі до А.Горської з сумом зауважує: "Так кортить попрацювати на стіні!" [8, с.80].

Перебуваючи в ув'язненні, з любов'ю згадує рідні краєвиди: "Як там Дніпро, замерз, мабуть?" [8, с.80]. Допитливим оком митця спостерігає за небом, зорями, мандруючи Чумацьким шляхом до рідної неньки-

України. Будучи людиною тонкої душі, з любов'ю спостерігає за птахами, що сиділи на колючому дроті, підгодовує їх.

У таборі О.Заливаха “мріяв про розквіт монументального мистецтва в Україні, про синтез його з архітектурою. Він захоплено вітав успіхи на ниві монументалістики Алли Горської, Галини Зубченко” [2, с.5]. Намалював портрет латвійського поета Кнута Скуєнікса. Часто роздумував про творчість відомих мексиканських монументалістів і засновника української школи монументального мистецтва М.Бойчука.

У цей період Опанас Заливаха проявив себе як винахідник: виготовляє з різних порід дерева художні вироби не тільки, щоб спробувати себе в інтарсії чи інкрустації, а щоб “помістити у виготовлену річ необхідний для передачі “на волю” документ” [2, с.5]. Такими “хитрощами” вдалося передати багато листів-роздумів митця до його друзів на волі. Саме таким способом була оприлюднена Заява Опанаса Заливахи з концтабору (5.04.1967 р., Явас), у якій він наголошує: “Небезпечно бути свідомим своєї національності”, бо “на протязі століть намагалися гнобителі знищити українську культуру, мову, але народ вистояв проти ворожої навали і його не залякати ніякими репресіями, ні спаленням бібліотек, ні нищенням пам'яток української культури” [11, с.1373]. У своїх теоретичних міркуваннях О.Заливаха виходить “із неповторності душі нації, національного характеру її сприйняття, мислення, світобачення” [2, с.5]. З жалем зауважує, що “Україна втратила своє національне обличчя: у нас зміщені цінності, мораль. Ленін робив із людей худобу... Українці настільки розминулися з собою, що їм повертатися треба до себе. На круги своя...” [2, с.5].

У 1970 р. Опанас Заливаха повертається до м. Івано-Франківська. Проте його сприймають вороже: не прийняли на роботу до Художнього фонду, твори на виставках не експонувалися. Працював креслярем у побутокмбінаті, оформляв різні об'єкти. А у вільний час – малює.

За сприянням культурного товариства “Шлях” 1988 р. у м. Львові відбулася перша виставка творів О.Заливахи. Після довгих років забуття художник постав перед глядачами як “митець широкого профілю, чутливої душі та глибокого інтелекту”. Згадує галицький художник-педагог Денис-Лев Іванцев: “Він прекрасний графік і скульптор, чудовий митець-маляр різноманітного багатого діапазону вислову в творах станкового малярства та декоративних монументальних оформлень інтер'єрів” [15, с.1]. Його творчість “нерозривно пов'язана з рідним краєм, з його природою, талановитим народом та його прадавньою історією і культурою. Вона носить, на собі також відбиття життєвих переживань самого Автора” [13, с.1]. На думку В.Чорновола, творчість Опанаса Заливахи умовно можна поділити на декілька періодів: лєнінградський (до 1960 р.); сибірський (літо 1960 – кінець 1961 рр.); івано-франківські: 1962 – серпень 1965 рр. та з 1970 р. [8, с.62-73].

Національна ідея, дух присутні у кожному творі О.Заливахи. Так, на виставці у Львові була представлена його графіка: “До світла”, “Козак Мамай”, “Пастушки” та ін.; малярство: “Дзвонар”, “Козацька Мадонна”, “Катерина”, “Чумацька вечеря”, “Гуцульський ярмарок”, “Берестечко”, “Червона калина”, “Лірник”, “Щедрість”, “Пам’яті Тичини”, “Доля”, “Зелені свята”, “Портрет митця” та ін.; різьба на дереві: “Пам’яті Сковороди”, “Сковорода”, “Пластика”, “Мавка”; кераміка: “Праматір”, “Калина”, “Скажи, вітре”, “Свічник” [15, с.1]. Картини майстра – не просто зображення, обмежені рамками форматів, а перехрестя паралельно існуючих світів, що складно взаємодіють між собою [4, с.8].

О.Заливаха відомий як талановитий художник-оформлювач. Він оформив інтер’єри в м. Івано-Франківську: “Білий камінь”, “Картопляники”, “Медівня”, “Ватра” [15, с.1].

За твердженням Д.Іванцева, Опанас Заливаха, “спираючись на мистців-авангардистів, особливо на М.Бойчука та О.Архипенка, через наполегливу працю над собою та вроджену інтуїцію, зумів... вповні знайти себе і своєю творчістю внести вагомий внесок в історію сучасного українського образотворчого мистецтва” [15, с.2].

Персональні виставки О.Заливахи відбулися в Івано-Франківську, Києві, Чернівцях.

У каталозі персональної виставки О.Заливахи за 1989 р. відзначено, що в Івано-Франківську – це друга виставка творів митця. Перша відбулася 26 років тому. Твори, представлені на виставці, – складні за змістом; “немає жодного легковажного чи випадкового. Афористичність вислову, філософічна заглибленість, осмислення світу в символічній формі відзначають обдарування художника. Він наполегливо прагне віднайти забуті національні традиції, символіку, образне мислення” [16, с.3].

Згадує І.Горбачова: “Перше побачення киян з мистецтвом івано-франківського художника О.Заливахи сталося влітку 1989 р. на персональній виставці, влаштованій Державним музеєм українського образотворчого мистецтва УРСР... У драматичних, гранично напружених портретних образах оживає людська трагедія – породження доби визиску. Образи виникають імпульсивно, як ланцюгова реакція спогадів і переживань” [17, с.51].

Твори митця виставляються у Каневі, Харкові, Хмельницькому, Тернополі, Калуші, Надвірній, Косові, Коломиї, Бурштині. З мистецтвом О.Заливахи знайомі за кордоном. З великим успіхом експонуються його твори в Англії (1997), вони зберігаються в українських музеях та приватних колекціях США і Канади

Опанас Заливаха – перший лауреат премії ім. Василя Стуса (1989). Його нагороджено Державною премією України ім. Тараса Шевченка (1995).

Митець Опанас Заливаха – автор багатьох незнаних і заборонених тем в українському образотворчому мистецтві: “Червона мара, або Привид”, який бродить не лише Європою, але й від океану до океану; радянські голодомори; тема козаків як святих мучеників; жертвовність, шляхетність, високість українських жінок-мироносиць; тема в’язниці і нездоланного духу; несприйняття інтелектуальної задухи; протест проти бездуховності; самоусвідомлення себе і свого я; митець і суспільство та ін.

По-справжньому митець зміг зреалізуватися у незалежній Україні. Відкриває персональні виставки, є професором кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Прикарпатського університету ім. В.Стефаника. Він залюбки спілкується з творчою молоддю. У своїх лекціях піднімає питання ролі мистецтва у житті української нації. Вважає, що *митець повинен бути тільки за покликанням, “за внутрішньою потребою”*. Головним учителем для справжнього митця є *“власне самоусвідомлення, яке передбачає не сліпе наслідування когось, а власну стежину”*. Взагалі, поняття “митець” для О.Заливахи – багатогранне. Це – *“людина, яка знаходиться у гармонії з природою, з самим собою: не робити зла, не ламати гілку, не витоптувати траву”*. Тому намагається пояснити своїм студентам, що *“малювання – це лад у душі, внутрішня потреба”*. *“Справжній митець – наголошує О.Заливаха, – той, що належить нації, її культурі. Нація є тоді, коли промовляє до інших не кілограмами пшениці, а досягненнями культури”* [10, с.69]. У мистецтві, на думку художника, *“необхідно зберегти дух нації”*. А *найголовнішим завданням художньої освіти в Україні вважає “виховання образного мислення через духовну культуру нації”* [3]. Найближчим часом митець планує відкрити персональну виставку “Школа Опанаса Заливахи” у Прикарпатському університеті ім. В.Стефаника.

Художник багато читає, розмірковує. Захоплюється філософією Канта, Гегеля, Ніцше, Ортега-і-Гассета, Сковороди. Завжди привітний, готовий до філософських роздумів, дискусій, приваблює до себе слухачів. Він настільки зацікавлює своїми бесідами про мистецтво, що у його робітні можна побачити людей різних професій, які під керівництвом художника створюють свої перші мистецькі твори.

О.Заливаха активно займається просвітницькою діяльністю. У своєму виступі у “Просвіті” (19.03.1998 р.) на презентації книги “Червона тінь калини. Алла Горська (Листи, спогади, статті)” наголошував, що українцям *“треба виробити хребет – бути носієм національної духовності”*. З гіркотою вказував на недоліки у вихованні свідомого громадянина: *“українці читають мало, це наша хвороба; ми ледачі”*. Ще й досі існує *“комплекс неповноцінності плюс духовне холоумство”*. Закликав: *“Будьмо українцями попри все!”* [18]. За особистий вагомий внесок у громадсько-просвітницьку діяльність на ниві українського національного

відродження, за збагачення національної духовної скарбниці у 1995 р. йому присвоєно звання "Почесний член Товариства "Просвіти" та нагороджено Дипломом [19].

Отже, оглядаючи громадську та художньо-просвітницьку діяльність О.Заливахи, можемо стверджувати, що ним була створена модель національного мистецтва, яка ґрунтується на глибокому вивченні історії, філософії, культури, релігії та українського народного мистецтва. Своїм творчим життям довів, що справжній митець є виразником генетичного Духу нації, носієм її культури за будь-яких ситуацій та умов.

1. Сверстюк С. Блудні сини України. – Київ, 1993. – 256 с.
2. Горинь Б. Дорога до себе була дорогою до України // Час. – 2000. – №45. – С. 4-5.
3. З усної розмови з О.Заливахою, записаної 11.03.2001 р.
4. Опанас Заливаха. Живопис. Графіка. Різьба / Остаха С. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. – 39 с.
5. "Просвіта" Івано-Франківська: минуле й сучасне. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2000. – 208 с.
6. З усної розмови з О.Заливахою, записаної 12.03.2001 р.
7. Глібчук У. Шалені вертикалі Заливахи // Українське слово. – 2001. – №4 (3056). – С. 16.
8. Чорновіл В. Лихо з розуму (Портрети двадцяти "злочинців"). – Львів: Меморіал, 1991. – 341 с.
9. Горинь Б. Опанас Заливаха. Вибір шляху. – Київ, 1995. – 23 с.
10. Маричевський М. Микола Бідняк. Альбом. – Київ: Образотворче мистецтво, 2000. – 79 с.
11. Заява Опанаса Заливахи з концтабору // Визвольний шлях. – 1967. – Річник XX. – С. 1372-1373.
12. Заливаха П. Узнесення // Червона тінь калини. Алла Горська (Листи, спогади, статті). – Київ: Спалах ЛТД, 1996. – С. 164-167.
13. Андрухович Ю., Яковина М. Право на вільний політ // Україна. – 1989. – №9. – С. 12-13.
14. Листи О.Заливахи до А.Горської // Червона тінь калини. Алла Горська (Листи, спогади, статті). – Київ: Спалах ЛТД, 1996. – С. 45-49.
15. Іванцев Д. Творець нової сучасної мистецької дійсності // Рукопис. – Івано-Франківськ, 1988. – 4 с.
16. Опанас Заливаха. Каталог персональної виставки. Малярство. Графіка. Різьблення. – Івано-Франківськ, 1989. – 24 с.
17. Горбачова І. Презентація. Опанас Заливаха. "Портрет Василя Стуса" // Кур'єр ЮНЕСКО, 1991. – С. 51.
18. Виступ О.Заливахи у "Просвіті" (19.03.1998 р.).
19. Список почесних членів Товариства "Просвіта" 12.12.1995 р.; протокол №15.

Olena Volynska

THE PUBLIC AND ARTISTIC ACTIVITY OF OPANAS ZALYVAKHA

The growing of the famous artist of XX century Opanas Zalyvakha (1925) as a citizen and patriot of Ukraine is depicted in the article. By the high level of artistic and philosophic mentality of his works he proved convincingly that an inexhaustible source of the creation is the spirit of Nation, and a task of an artist is to feed that spirit and incarnate it in his works.